

НОВАЦ КАО ИНФОРМАЦИЈА

*Др Иван Шијаковић**

Резиме

У раду се износи социолошки поглед на улогу и смисао новца у савременом друштву. Новац, поред значаја као средство размене роба, све више поприма својства информације. Тако, новац постаје сежменити и један од инструмената наступајуће светске глобализације.

Кључне речи: новац, информација, трансформација, глобализација.

Једна од најчешћих погрешака, како код лаика тако и код стручњака, приликом размишљања о друштву, друштвеним процесима и односима, јесте осећај олаког препознавања појава и њихових манифестација. Теоретичари упозоравају да баш онда када се нешто чини сасвим јасно и просто, вребају скривене тајне које демантују, или бар учине непотпуним ваша очекивања. Једна од таквих појава јесте новац. Обично се мисли да ту нема ничег тако тајновитог и неразумљивог. Ствар је сасвим обрнута, или како је Џ.К. Галбрајт приметио „скоро да не постоји „начин на који бисмо о новцу сазнали и научили ишта што би имало трајну вриједност.“

КАКО ЕКОНОМИСТА СХВАТА НОВАЦ?

Вођен класичним теоријама, економиста ће рећи да је новац посредник у промету роба. Да је средство промета, универзално средство размене роба. Неминовно је подсећање да су се у функцији посредника (новца) употребљавале и саме робе, ретке, посебно вредне и општеприхваћене од учесника размене. Као новац се касније појављује сребро, злато, па и неки други племенити метали. У својој даљој трансформацији новац постаје мера вредности свих роба. Он уопштава, апстрахује, упросечује и чини мерљивим и упоредивим различите робе. На том нивоу новац поприма одлике ретко вредног предмета, постаје благо. Другим речима, од посредника новац постаје сам себи сврха, ствара потребу за гомилањем (акумулациом), било индивидуалном (лични конто), групном (фондови предузећа) или државном (фондови, девизне резерве и слично). Економиста

* Др Иван Шијаковић, доцент на Економском факултету у Бањој Луци

ће нам рећи да је новац и сам постао роба, да има своју понуду и тражњу. Између осталог, упозориће да у озбиљној и стабилној економији новца треба да буде тачно онолико колико је потребно за размену свих роба на тржишту.

ШТА СОЦИОЛОГ МИСЛИ О ПРИРОДИ НОВЦА?

Социолог се пита о друштвеном карактеру новца. Како његово кретање и умножавање утиче на друштвене процесе и односе? Да ли новац, постајући универзално средство размене роба, чини безличним њихове садржаје па, понекад, и све учеснике у размени? Да ли се производи (обавља било какав посао) ради задовољења човекових потреба или ради прибављања новца? Чак се и ратови воде ради прерасподеле богатства и згртања новца. Да ли се верује више новцу или човеку? Новац намеће прометну вредност робе на уштрб њене употребне вредности. Какве су просторне и временске импликације новца на ужу и ширу социјалну средину? Новац спаја (али и раздваја) одређене субјекте просторно и временски удаљене, занемарује време и простор. Својство новца да служи као благо и истакнута вредност развија код људи пориве за згртањем и гомилањем истог. Неминовно се развијају одређене психолошке трауме и социопатолошке појаве (агресивност, себичност, затвореност, неповерљивост и слично). Или се можемо сложити са чувеним ставом Адама Смита да је, од многих човекових делатности, згртање новца најмање друштвено штетно.

ШТА ЈЕ НОВАЦ ДАНАС?

У наставку овог кратког рада покушаћу да аргументујем став да је новац, кроз своју вишеструку историјску трансформацију, данас постао информација. Као такав новац је постао сегмент глобализације, један од субјеката настајућег глобалног друштва. Ово се може објаснити кроз облике савременог контакта са новцем, као и кроз улогу новца у различитим друштвеним ситуацијама.

Ако преко Интернета купујем новине, књиге, храну, технику, располеђујем своју уштеђевину на тржишту акција, учествујем у пројекту неке компаније која производи видео игрице, на веб сајту неког аутора читам текст који ми је занимљив, ја све то радим на бази размене информација. Ја немам директан контакт са новцем, ја га не видим (не чујем његов звук или шум). Ја само дајем информацију о мом конту (шифру или број) са кога се скида или додаје одређена сума, притом седећи удобно смештен у стану или канцеларији не видим учеснике у тој размени или трансакцији, а све се одвија беспрекорно. Психолози и други хумансти ће рећи да је на

делу отуђење у савременом животу. Социолог то може прихватити као чињеницу, али ће додати да је реч о успостављању нових односа међу људима, о формирању једне нове заједнице.

Новац у хиперинфлацији (Немачка 1923.године, СР Југославија 1993. године) престаје да буде средство размене, он постаје информација ("колики је данас курс"?). Новац тада губи вредност. Он постаје само број на комаду квалитетнијег папира. Новчаница од 5 милијарди (у СР Југославији 1993/94. године, 5 милијарди динара) представља деградацију новца, размене, човековог рада, привреде, државе, нације, односно културног и духовног миљеа у коме се појавила. Вероватно се због тога развијена друштва панично плаше инфлације. На другој страни, неке земље деценијама "живе" са високом инфлацијом. Грчка је тек обуздавањем инфлације кренула путем модерног развоја и створила услове за прикључење земљама Европске уније.

Милијарде "опраног" новца годишње нису средство "праве" размене, више су информација о размерама и кретању илегалне трговине и криминала (дрога, оружје, "бело робље", имигранти, отмице). Те количине новца нису угрозиле нормалне светске новчане токове.

"Виртуелни новац" на великим светским берзама постаје информација о кретању вредности акција, о мирном или нервозном реаговању берзе, о стању Дау Џонсовог и Насдаковог индекса. Овде новац ствара привид да он може без робе, да је сам себи циљ, сврха и смисао. Намеће се питање, да ли би слом једне велике светске берзе значао нешто више од информације. Исто то се односи и на евентуални слом банкарског система мањих држава по "принципу домина" (случај кризе у Азији током 1996. године). "Виртуелни новац" постаје фетиш - никаква роба (посебно у време криза и катастрофа) нема вредност као новац.

Новац повезује удаљене субјекте више као информација, него као средство непосредне размене. Новац је, како каже Е. Гиденс, средство за стављање времена и простора у заграде "и тако за издизање трансакција из посебног миљеа размене"

Како је новац постао информација он има све одлике информације: обавештава, извештава, "скраћује" простор и време, увек нов и актуелан; али често постаје и скривен, привидан, па и средство манипулације (игра се са судбинама појединаца и група).

Summary

This work is a sociological view on a money and its role and significance in modern soCIETy. Money is not only means of goods exschange, it is, first of all, an information. Money becomes a segment and one of the instruments of the following world globalisation.

Key words: Money, information, transformation, globalisation.